

Ionela-Simona MIRCEA

REALITĂȚI CONTEMPORANE ÎN PAGINILE GAZETEI „ALBINA” (1866-1876)

După semnarea pactului dualist austro-ungar, în Transilvania, situația învățământului românesc s-a agravat continuu, ca urmare a intensificării asupririi sociale și naționale. Având sprijinul României, românii transilvăneni au depus eforturi și au făcut sacrificii pentru păstrarea învățământului național amenințat cu maghiarizarea forțată, statul maghiar având pretenția ca din mâna învățătorilor populari să iasă „*nu numai cetățeni deștepți, ci maghiari în spirit și limbă*”¹.

În cadrul Parlamentului de la Buda, analizând situația școlii românești confruntată cu grave probleme financiare, în condițiile în care, în acest sens, guvernul nu a făcut nimic, mai mult, își manifesta interesul în direcția maghiarizării, Vincențiu Babeș insista pe ideea că națiunea căreia nu i se încuviințează și din fondurile țării mijloace de cultură este îndreptățită, ba chiar obligată a le căuta oriunde le poate găsi. Vincențiu Babeș susținea că „*întreaga cultură a unui popor este o necesitate absolută*”².

Banatul, care cuprindea trei comitate și unde populația românească era foarte numeroasă, nu a avut niciun gimnaziu românesc și nicio școală reală.

De la Oradea în sus, prin comitatele românești ale Tisei și prin cele anexate la Ungaria din corpul Transilvaniei, o populație românească de aproape un milion de persoane nu a avut niciun gimnaziu românesc și nicio școală reală.

Trei milioane de români de dincoace de Carpați au avut doar trei gimnazii, două aflate la început, și o singură școală reală.³

Babeș insista pe tot ceea ce se constituia în frână în dezvoltarea școlii populare: edificiile slabe, manuale necorespunzătoare, insuficienta pregătire pedagogică a învățătorilor, metode de predare învechite și, nu în ultimul rând, tutela clerului și a comitetelor parohiale.

Pornind de la conștientizarea ideii că organizarea temeinică a școlii, progresul ei, reprezintă mijlocul de apărare a națiunii române împotriva tendințelor de maghiarizare manifestate clar de guvern, Babeș a militat pentru conjugarea eforturilor elitelor românești pentru organizarea școlii și a corpului învățătorilor „*ca factor de sine și principal în viața publică*”⁴. Emanciparea școlii și a învățătorilor trebuia să se facă în spiritul democrației, dar și al unui ajutor eficient, financiar. Lucru dificil dacă se aștepta acest ajutor financiar din partea guvernului în condițiile în care acesta nu urmărea altceva decât deznaționalizarea românilor. Cu un asemenea obiectiv, guvernul nu făcea altceva decât să pună stavile progresului și reformelor.⁵

Toate acțiunile organizate de forțele politice maghiare conducătoare au făcut ca în poporul român și, mai ales, în inteligența noastră să se cristalizeze credința că, prin predarea școlilor românești în mâinile clerului sârb, străin și ostil elementului românesc, nu se urmărea de fapt decât înapoierea și îngroparea culturii și dezvoltării naționale a românilor.⁶

Prin finalitățile ei naționale și culturale, școala românească din Imperiu s-a aflat într-o contradicție fundamentală cu principiile politicii dualiste și cu legislația epocii, care-și propunea să facă din ea o instituție de integrare a tineretului în specificul vieții de stat. În optica legislatorilor, școala urma să devină un instrument politic menit să contribuie la unitatea conglomeratului național stăpânit de Curtea din Viena.

¹ „Albina”, Pesta, IX, 76/1875.

² *Ibidem*, VI, 1871.

³ *Ibidem*, IV, 80/1869.

⁴ *Ibidem*, V, 67-68/1870.

⁵ *Ibidem*, VI, 37/1871.

⁶ „Albina”, Viena, I, 50/1866.

Pentru aceasta, statul sau regimul ca reprezentat al statului a întreprins un control în școlile populare, prin organele sale de presă, care, după lege, cenzurau tot ce putea să cuprindă ceva periculos, prin organizațiile sale politico-administrative sau inspecționale. Acestea, confirmate de regim și recunoscute de autoritățile publice, aveau dreptul de a cere ajutorul organelor politice în executarea funcției lor, dar și datoria de a raporta despre progresul și starea școlilor populare.⁷

Asupra școlii și episcopatul sârb îndeplinea oficiul său de control prin „cateheți care au să propună învățătura religiei și a moralei”, prin „consistoriul care va cenzura cărțile școlare din punctul de vedere al religiei și al moralei”, prin protopopi sau inspectori scolastici care vor putea asista la prelegeri și vor putea participa la examene pentru a se convinge de „progresul și curățenia religioasă și a moralului creștinesc în școli”⁸.

Pedagogia oficială urmărea realizarea obiectivului politic al guvernelor maghiare care s-au succedat la cârma statului: de asuprire socială și națională. Noțiunile de stat, patrie, națiune dobândeau în școală coloratura acestei politici. Se vorbea de patrie comună, de națiune politică maghiară. Se încerca izolarea tinerilor de limba și istoria lor națională. Aceasta pentru că „domnii maghiari” nu voiau oameni și popoare după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, ci *servus pecus* (slugi pentru turme) care să le poarte jugul frumos în continuare.⁹

Contradicțiile dintre instituțiile de învățământ și factorul politic care a elaborat legislația se înscriau în frontul amplu al luptei de emancipare națională pe care au dus-o românii. Românii urmăreau apărarea caracterului național al școlii, întărirea funcției ei culturale. În cadrul comunității românești, ea devenea o parte integrantă a luptei pentru libertate și pentru unitate. Toate acestea erau posibile dacă se luau măsuri pentru asigurarea unui învățământ în limba română. În lucrarea sa *Causa limbii și a naționalităților* apărută în 1860 la Viena, Vincențiu Babeș sublinia că limba se dezvoltă odată cu poporul. Ea este „fotografia spirituală” a poporului, condiția de existență a fiecărei națiuni. Limba este scutul caracterului național, ea este spiritul unei națiuni. Până când un popor își păstrează neviolat acest patrimoniu și atâta timp cât cultivă acest spirit, nu este nicio teamă că va pieri.¹⁰ „Limba e națiunea, susțineau albiniștii, iar lupta naționalităților se întoarce pe lângă limbă.”¹¹

În ciuda dificultăților, școala românească a reușit să-și mențină rolul ei de luminător al poporului.

Ideea de a asigura instruirea tineretului cu scopul de a se forma cetățeni luminați era o moștenire a pedagogiei iluministe. S-a accentuat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și ideea conform căreia rolul școlii și al actelor culturale consta în formarea naționalității.

Termenul de „naționalist”, în gândirea intelectualității românești, nu avea semnificații șovine de subevaluare sau respingere a valorilor culturale ale altor popoare. Deplasarea de accent cultural-pedagogic ce se înregistra în evoluția instituțiilor școlare era de la rolul școlii ca instituție școlară menită să contribuie la întărirea statului spre rolul ei de așezământ cultural-educativ de afirmare națională.

Între 1867 și 1918, în Banat existau școli românești confesionale, comunale, de stat și particulare. Dintre școlile confesionale, cele mai multe aparțineau confesiunii ortodoxe. Până la 1870 funcționau în Banat vreo 210-220 de școli elementare românești ortodoxe aflate sub controlul Episcopiei Caransebeșului, 105-110 școli naționale grănicerești, 11 școli particulare întreținute de Societatea Căilor Ferate Austriece, 40-50 de școli aflate sub controlul Episcopiei din Arad.¹²

⁷ *Ibidem*, I, 83/1866.

⁸ *Ibidem*.

⁹ „Albina”, Pesta, VI, 37/1871.

¹⁰ Vincențiu Babeș, *Causa limbii și a naționalităților*, Viena, 1860, p. 25.

¹¹ „Albina”, Pesta, IX, 21/1875.

¹² Victor Țarcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1870-1918)*, București, 1970, p. 200.

În Bucovina, până la sosirea fostului pretor Mihai Pitei, nu era în tot ținutul nicio școală românească și numai datorită efortului susținut al acestuia vor fi organizate aici 17 școli bine întocmite.

Școala trebuia să devină un bastion al existenței și rezistenței românești față de politica promovată de cercurile guvernamentale. Ca urmare, o deosebită atenție s-a acordat și pregătirii corpului profesoral în așa-numitele preparandii sau în școlile pedagogice ale seminariilor teologice.

Mulți învățători nu aveau o pregătire corespunzătoare, chiar după absolvirea cursurilor, deoarece durata de doi-trei ani nu era suficientă pentru a scoate un învățător bine pregătit. În plus, mai funcționau ca învățători și persoane care nu trecuseră prin preparandie și care, din acest motiv, nu aveau cunoștințe pedagogice și metodice. „*Ori acel învățător este cel mai apt care întrunește toate calificațiunile recerute de specialitatea sa și pe lângă acestea are și o cultură bine garnisită*”¹³, spunea Babeș în „Albina”. Mai mult decât atât, un învățător bun era considerat acela care posedă un puternic bagaj informațional, dar și marele talent de a împărtăși tinerilor săi discipoli din cunoștințele și experiența proprie.

Din această cauză, se simțea puternic nevoia de îndrumare, de o conducere competentă, de conceperea unei problematice sistematice a gândirii pedagogice a vremii. Soluția a constat în organizarea de conferințe și reuniuni învățătoresți.

Inițiativa organizării și convocării acestor conferințe aparținea autorităților bisericești, cărora statul le acordase dreptul de a înființa organe de control pentru școlile populare. Organele de control bisericesc au constatat că peste tot școlile au multe lipsuri sub raport material și didactico-metodic.

Ca atare, conferințele au fost concepute ca mijloc de îmbunătățire a muncii didactice prin stăruințele învățătorilor înșiși. Ele erau loc de confruntare a învățătorilor cu probleme pedagogice, metodice, de organizare a învățământului popular și aveau rolul de a trezi gustul pentru reflecții asupra propriei activități de clasă.

În dieceza Aradului, unde în 1866 era episcop Procopiu Ivașcovici, n-au fost introduse conferințe învățătoresți. Ministerul Învățământului din Budapesta i-a obligat pe românii de aici să participe la cursurile practice organizate de minister în fiecare vară. Abia în 1874 Consistoriul arădean a luat măsuri pentru a introduce conferințele învățătoresți și în eparhia Aradului.

În dieceza Caransebeșului, conferințe învățătoresți s-au ținut din 1866 până la 1888 pe protopopiate. După 1870, conferințele învățătoresți încep să se țină și în confiniul militar.¹⁴ Se urmărea un învățământ conștient, activ, temeinic, sistematic.

Conferințele învățătoresți nu s-au dovedit însă viabile, astfel că, începând cu anul 1872, s-au făcut propuneri de a se sista organizarea lor și de a se găsi alte forme de perfecționare a activității în școli.¹⁵

Reuniunea învățătorescă s-a născut din nevoia învățământului de a-și apăra drepturile.

După o lungă dezbateră, la 19 aprilie 1872 s-a hotărât organizarea unei reuniuni învățătoresți a românilor ortodocși pentru protopopiatele Timișoarei, Lipovei, Banatului, Comloșului, Belințului. Scopul acestei reuniuni a fost dublu. Pe de o parte, se urmărea promovarea culturii populare. Pe de altă parte, se urmărea îmbunătățirea stării materiale a învățătorilor care vor participa la această reuniune, prin înființarea de fonduri de pensii de bătrânețe, precum și pentru văduvele și orfanii de război. Mijloacele pentru atingerea acestor obiective erau puține, dar eficiente: adunările publice, legăturile dintre diferitele reuniuni învățătoresți, diversele reviste.

Albiniștii au hotărât acordarea de burse tinerilor merituosi. Din scrisoarea trimisă de Vincențiu Babeș lui Visarion Roman în data de 21 noiembrie 1872, rezultă că tânărul Deleanu primea 120 de

¹³ „Albina”, Pesta, VI, 6-1871.

¹⁴ Victor Țărcovnicu, *op. cit.*, p. 246.

¹⁵ „Albina”, Pesta, VII, 52/1872.

florini din fondul de stipendii al Mocioneștilor, îndrumat fiind „să se pună pe științele tehnice” și urmând să primească mai târziu, după puțină, mai mult. Pentru orele libere, Babeș se oferea să-l ia „practicante” la redacția „Albinei”, fiind desigur remunerat.

Problema acordării de burse unor studenți români și a strângerii de fonduri pentru susținerea învățământului românesc a constituit obiectul unor preocupări permanente pentru Babeș și colaboratorii săi. Aceasta pentru că era conștientizată ideea că numai români bine pregătiți în școlile naționale erau capabili să-și facă auzite vocile în țară și în străinătate, în sprijinul celor mulți și asupriți de un aparat birocratic maghiar, în sprijinul ideii de unitate națională românească. Era nevoie de o elită capabilă să organizeze și să-i conducă pe cei mulți, să asigure astfel formarea „*unei singure și compacte partide naționale care să țină piept tuturor atacurilor îndreptate de inamici contra existenței și demnității naționale românești*”¹⁶.

Era conștientizată ideea că, așa cum preciza Babeș în nr. 31 al „Albinei”, „*învățătura este lumina, este Cristosul, mântuitorul naționalității noastre, Cristosul, sfărâmătorul jugului străin, Cristosul Învierea, redicarea din morminte și înflorirea neamului și poporului românesc*”.

Die zeitgenössische wirklichkeit in den spalten der zeitung „Albina”

Zusammenfassung

Die rumänische Zeitschrift „Albina” (Die Biene) erschien in der Zeitspanne 1866-1876 zuerst in Wien und dann in Pest. Zu den darin vordringlich behandelten Themen gehörte das rumänische Schulwesen, das weiter entwickelt werden mußte.

Die durch die Institutionen des ungarischen Staates hervorgerufenen Schwierigkeiten für das rumänische Schulwesen hatten Reaktionen der Siebenbürger Rumänen zur Folge, die im Rahmen des nationalen Kampfes für Gleichberechtigung, der Verteidigung und Erhaltung sowie der Weiterentwicklung des rumänischen Schulwesens in Siebenbürgen dienen sollten. Zu diesem Zweck wurden Konferenzen und Lehrertagungen einberufen, deren Arbeiten in der Zeitschrift veröffentlicht wurden, um die Öffentlichkeit über die Lage aufzuklären.

¹⁶ *Ibidem*, VII, 31/1872.